

**Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution**

Priština, dana 21. februara 2018. godine

Osnovnom sudu u Prištini

**Pravno mišljenje Ombudsmena Kosova u svojstvu Amicus
Curiae (Prijatelja suda)**

u vezi slučaja Driton Hajdari, br. ED.nr. 155/18.

PRAVNO MIŠLJENJE

U vezi kršenja prava lica lišenih slobode za adekvatno lečenje, garantovano članom 27. Ustava Republike Kosovo, članom 43. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, članom 3. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropskim zatvorskim pravilima, Standardima Evropskog komiteta za prevenciju mučenja i drugim međunarodnim konvencijama koje jasno definišu obavezu države da tretira bolesna lica koja su lišena slobode.

Cilj pravnog mišljenja

Cilj ovog pravnog mišljenja, u svojstvu prijatelja suda, je da se skrene pažnja na potrebu adekvatne zdravstvene zaštite lica lišenim slobode u kazneno-popravnim ustanovama i pritvornim centrima u skladu sa međunarodnim standardima o pravima zatvorenika i drugih relevantnih akata Republike Kosova.

Ovo pravno mišljenje je osnovano na žalbi gđe. Teuta Hajdari, koja se žali u ime njenog supruga g. Driton Hadari, koji se nalazi u održavanju kazne u popravnom centru u Dubravi i oslanja se na činjenice i dokaze podnosioca žalbe, kao i u spisima predmeta kojima raspolaže Institucija Ombudsmana (IO) u vezi sa navedenim pitanjem.

Pravna osnova

U saglasnosti sa članom 135, stav 3 Ustava: "Ombudsman ima pravo da vrši preporuke i predlaže mere, onda kada primeti kršenje prava i sloboda ljudi od strane organa javne administracije i ostalih državnih organa.

Shodno članu 16. stav 9. Zakona br. 05 / L-019 o Ombudsmanu, Ombudsman može da se pojavi u svojstvu Prijatelja suda (*Amicus Curiae*) u sudskim postupcima koji se odnose na ljudska prava.

Sažetak činjenica

Ombudsman na osnovu člana 16.1 Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, dana 29. januara 2018. godine, primio je žalbu gđe. Teuta Hajdari, koja se žali protiv Ministarstva zdravlja i Ministarstva pravde u vezi sa zdravstvenim tretmanom i smještajem ponuđenom njenom suprugu. g. Driton Hajdari, koji je osoba lišena slobode i održava kaznu u Kazneno-popravnim domu u Dubravi.

Prema dokumentima koja su primljena od podnosioca žalbe i Departmana za zdravstvenu zaštitu zatvorenika (u daljem tekstu: DZZ), navedeno osuđeno lice boluje od ozbiljne progresivne bolesti [redacted] zbog čega se pacijent nekoliko puta smestio u bolnici, zbog pogoršanja zdravstvenog stanja.

Putem ovog Izveštaja DZZ je obavestio Ombudsmana da navedenom osuđenom licu ne mogu pružiti adekvatnu zdravstvenu zaštitu na osnovu prirode njegove bolesti.

Dana, 2. februara 2018. godine predstavnici Ombudsmana posetili su Kliniku za neurologiju, i tom prilikom su se sastali sa medicinskim osobljem i posetili pacijenta. Kliničko osoblje Neurologije obavestilo je predstavnike Ombudsman o stanju zdravlja osuđenog Driton Hajdari i o postupcima koje je preduzelo do sada i postupcima koje planira da preduzme u budućnosti. Prema medicinskom osoblju, osuđeni se neće zadržati dugo u ovoj klinici i da će isti da se vrati u stacionaru zatvora u Dubravi.

Predstavnici Ombudsmana su obavešteni da će se u vezi zdravstvenog stanja osuđenog lica izraditi lekarski konzularni izveštaj. Prema medicinskom osoblju, osuđeni se neće zadržati dugo u ovoj klinici i da će isti da se vrati u stacionaru zatvora u Dubravi. Takođe, predstavnici Ombudsmana su obavešteni da će se u vezi zdravstvenog stanja osuđenog lica izraditi lekarski konzularni izveštaj.

Pravna analiza

Pozitivne obaveze države

Ombudsman je sa velikom zabrinutošću primio obaveštenje od Departmana za zdravlje u zatvorima (Ministarstvo zdravlja) o navedenim zatvorenicima, u kome se navodi:

Na osnovu relevantne dokumentacije kojom raspolažemo i zdravstvenog stanja pacijenta, prognoze i istorijata bolesti shodno najnovijim naučnim podacima, kao i na osnovu stručnih, arhitektonskih i funkcionalnih uslova Zdravstvene jedinice u zatvorima, obaveštavamo vas kao u nastavku:

- *Mi još uvek nemamo institucije za lečenje osoba sa posebnim potrebama.*
- *Mi nemamo mogućnost da tretiramo osobe koje nisu u mogućnosti da brinu o sebi, ili kojima je potreban pratioc, već samo pružamo 24-časovnu medicinsku negu.*
- *Mi nemamo neurologa za kontinuirano lečenje, shodno preporukama Klinike za neurologiju i zdravstvenim indikacijama.*
- *Mi takođe nemamo naš osnovni spisak lekova za lečenje takve napredne bolesti, koja je specifična i tercijarna, za koju KUCK ima poteškoća za takvo snabdevanje.*

Na osnovu ovog izveštaja, nadležni organ koji deluje u ime države ističe da ova ustanova ne može da pruži osuđenom licu medicinske usluge i lečenje u skladu sa međunarodnim standardima o pravima zatvorenika, Ustavom Republike Kosovo i Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija.

Ustav Republike Kosova

Ustav, kao najviši pravni akt zemlje, štiti i garantuje ljudska prava i osnovne slobode, zato je je u interesu funkcionisanja vladavine prava primena i praktična realizacija ovih prava. Ustavne garancije služe zaštititi ljudskog dostojanstva i funkcionisanja vladavine prava. Ustav u članu 27 izričito kaže da "*Niko ne sme biti izložen mučenju, surovom neljudskom ili ponižavajućem postupanju.*"

Takođe, Ustav Republike Kosovo garantuje da niko nije podvrgnut mučenju, kažnjavanju ili surovom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju. Štaviše, Ustav Republike Kosovo propisuje da je ljudsko dostojanstvo nepovredivo i osnova je svih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda, koja spada među međunarodne konvencije ugrađene u članu 22 Ustava Republike Kosovo, koje se direktno primenjuju u Republici Kosovo i imaju premoć, u slučaju sukoba, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija, utvrđuju pozitivne državne obaveze na osnovu člana 3 ove konvencije.¹ Takođe, član 53 Ustava Republike Kosovo predviđa da se Osnovna prava i slobode zagarantovana ovim Ustavom tumače u saglasnosti sa odlukama Evropskog suda za ljudska prava.

¹ Ustava Republike Kosovo, član 22.

Član 3 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava izričito predviđa:

“*Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.*”

U smislu člana 3 (Zabrana mučenja i ponižavajuće postupanje) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, država treba da obezbedi da se lice lišeno slobode drži u uslovima koji su kompatibilni sa poštovanjem njegovog ljudskog dostojanstva, da način i metoda izvršenja mere ne znači da lice lišeno slobode treba da se podvrgava anksioznošću ili poteškoćama intenziteta neizbežnog nivoa prirodne patnje u pritvoru i imajući u obzir praktične zahteve zatvora, njegovo zdravlje i blagostanje da se zaštite adekvatno, između ostalog pružajući mu pravu medicinsku pomoć.²

U slučaju *Mouisel protiv Francuske*, Evropski sud za ljudska prava utvrdio je kršenje člana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima u vezi sa lečenjem zatvorenika koji se nalazi u terminalnoj fazi bolesti. Sud je naglasio pozitivnu obavezu države da pruži odgovarajući medicinski tretman.³

U slučaju *Tekin Yildiz protiv Turske* Evropski sud za ljudska prava utvrdio je kršenje člana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima, navodeći posebno da je zdravstveno stanje podnosioca zahteva stalno konstatovano nespojivo sa pritvorom, i da u ovom slučaju nije bilo elemenata da se sumnja na takve konstatacije. Domaće vlasti koje su odlučile da podnosioca predstavke vrata u zatvor, i da istog drže tu otprilike još osam meseci, uprkos nepostojanju bilo kakvih promena u njegovom zdravstvenom stanju, ne mogu se smatrati da su postupale u skladu sa zahtevima člana 3 Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava. Patnja koja je prouzrokovana podnosiocu zahteva prekoračila je nivo koji se neizbežno nadovezuje sa pritvorom i tretiranjem u uslovima patnje od bolesti kao što je sindrom Vormicke-Korsakoff-predstavlja nehumano i ponižavajuće tretiranje. Sud je takođe utvrdio da bi se kršenje člana 3 Konvencije dogodilo, i ukoliko bi podnosilac zahteva bio vraćen u zatvor bez značajnog napretka u njegovom zdravstvenom stanju kako bi mogao da podnese jedan takvo pokretanje.⁴

Isto tako, Evropski sud za ljudska prava utvrdio je kršenje člana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima u predmetu *Holominov protiv Republike Moldavije*.⁵ Sud je posebno naglasio da se stranke nisu složile oko dostupnosti zdravstvene zaštite u zatvoru. Međutim, sud je smatrao da osnovno pitanje nije bilo nedostatak medicinske zaštite uopšte pre nedostatka adekvatne medicinske zaštite za određeni zdravstveni status podnosioca predstavke. U ovom slučaju, Sud je posebno naglasio da, dok je podnosilac zahteva patio od ozbiljne bolesti bubrega, koja predstavlja ozbiljan rizik za njegovo zdravlje, on je bio lišen slobode skoro četiri godine bez adekvatne medicinske nege. Na osnovu toga, sud je utvrdio da patnje podnosioca žalbe predstavljaju nehumano i ponižavajuće postupanje.

² Evropski sud za ljudska prava, *Kudla v. Poland*, Presuda od 26. oktobra 2000. godine, na adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58920%22%7D>. (7.2.2018)

³ Evropski sud za ljudska prava, *Mouisel v. France*, Presuda od 14 novembra 2002, na adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-651691-657425%22%7D>. (7.2.2018)

⁴ Evropski sud za ljudska prava, *Tekin Yildiz v. Turkey*, Presuda od 10 novembra 2005, na adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22003-1504765-1574082%22%7D>. (7.2.2018)

⁵ Evropski sud za ljudska prava, *Holominov v. Republic of Moldova*, Presuda od 7 novembra 2006, na adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-1835167-1925656%22%7D>. (7.2.2018)

Standardi Evropskog komiteta za prevenciju torture

Evropski komitet za prevenciju torture (u daljem tekstu: KPT) u svom izveštaju o poseti Španiji, aprila meseca 1994. godine, u vezi nalaza koji se odnose na medicinsko tretiranje osuđenih koji boluju od ozbiljnih bolesti ili se nalaze u terminalnoj fazi života, preporučio je vlastima Španije:

"KPT ističe da svi pacijenti, bez obzira na njihovo ozbiljno zdravstveno stanje, uključujući i one u terminalnoj fazi bolesti, treba da se tretiraju na način kojim se poštuje njihovo ljudsko dostojanstvo."

Evropska zatvorska pravila

Pravilo 43 Evropskih zatvorskih pravila propisuje obavezu države da posebnu pažnju posveti zatvorenicima koji su jako bolesni da prelaze u terminalnu fazu života.

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Mandelina pravila)

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Mandelina pravila)⁶ u pravilu 1 propisuju:

"Prema svim zatvorenicima mora se postupati uz poštovanje njihovog dostojanstva i vrednosti koje su im svojstvene kao ljudskim bićima. Nijedan zatvorenik ne sme biti podvrgnut mučenju i drugim okrutnim, nečovječnim ili ponižavajućim postupcima ili kaznama, za što se nikakve okolnosti ne mogu koristiti kao opravdanje..."

Dalje, u Pravilu 24. (Zdravstvena zaštita) Mandelinih pravila, utvrđena je odgovornost države za pružanje zdravstvene zaštite zatvorenicima. Dok u pravilu 25. navodi se obaveza vlasti da posebno vodi računa o zatvorenicima sa posebnim zdravstvenim potrebama.

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija

U članu 5. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija izričito je propisano da se krivične sankcije izvršavaju na način koji osigurava humano postupanje prema ljudima i poštovanje dostojanstva svakog pojedinca. Osuđena osoba nije podvrgnuta mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

⁶ Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Mandelina pravila), usvojena od strane Generalne skupštine UN 17. decembra 2015. godine.

ZAKLJUČAK

Nedostatak adekvatne medicinske zaštite i bilo koje druge neophodne nege u kombinaciji sa fizičkom patnjom dovodi do ponižavajućeg tretiranja koje je predviđeno članom 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i krši sve međunarodne standarde za zaštitu ljudskih prava lica lišenih slobode. Tako da, **na osnovu napred navedenog, nastavak držanja napred navedenog zatvorenika pod uslovima kao što je navedeno u izveštaju Departmana zdravstva u zatvorima, predstavljalo bi kršenje člana 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i drugih međunarodnih gore pomenutih akata.**

S poštovanjem,

Hilmi Jashari
Ombudsman